

Władysława Szulakiewicz

**Mistrz
kształcenia
pedagogicznego**

**Kazimierz Sośnicki
w okresie
toruńskim**

Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie

Kraków 2025

*Pamięci
Profesora Kazimierza Sośnickiego,
twórcy toruńskiej pedagogiki akademickiej*

Wstęp	9
Rozdział I	
Lwowski okres w życiu i działalności pedagogicznej Kazimierza Sośnickiego	15
1.1. Edukacja i działalność pedagogiczna	15
1.2. Habilitacja i udział w życiu naukowym	21
Rozdział II	
Okres toruński w biografii Kazimierza Sośnickiego	33
2.1. Udział w tworzeniu środowiska naukowego Torunia	34
2.2. Działalność dydaktyczna na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu	47
2.3. Kazimierz Sośnicki w pamięci uczniów i współpracowników	63
Rozdział III	
Uczniowie Kazimierza Sośnickiego z okresu toruńskiego	87
3.1. Uczniowie – stopień doktora pod kierunkiem Kazimierza Sośnickiego	88
<i>3.1.1. Stefan Wołoszyn (1911–2004) – pierwszy doktor wypromowany na UMK przez Kazimierza Sośnickiego</i>	88
<i>3.1.2. Feliks Korniszewski (1905–1986) – ostatni doktor wypromowany na UMK przez Kazimierza Sośnickiego</i>	101

3.2. Uczniowie – magisterium i doktorat pod kierunkiem Kazimierza Sośnickiego	115
3.2.1. <i>Ludwik Ryszard Bandura (1904–1984)</i>	115
3.2.2. <i>Ksiądz Zygfryd Kowalski (1910–1995)</i>	133
3.2.3. <i>Maria Felicja Lipowska (1913–1985)</i>	155
3.2.4. <i>Kazimierz Józef Moroz (1911–2003)</i>	172
Zakończenie: kontynuacje dzieła pedagogicznego Kazimierza Sośnickiego	197
Bibliografia	203
Spis fotografii	215
Aneksy	217
Aneks nr 1 Spis treści wykładów Kazimierza Sośnickiego z okresu okupacji niemieckiej	217
Aneks nr 2 Wykaz prac magisterskich napisanych pod kierunkiem Kazimierza Sośnickiego	220
Indeks osób	225
Summary	231

Kontakt między profesorem i studentem staje się wreszcie najbardziej bliski, gdy student dojrzewający pod względem naukowym zaczyna brać udział w twórczej pracy naukowej pod kierownictwem swego profesora, gdy udzielonej sobie wiedzy zaczyna używać do całkiem już samodzielnego stawiania i rozwiązywania zagadnień¹.

Tadeusz Czeżowski

W roku 2025 Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu będzie świętował 80-lecie swojego powstania. Fakt ten zobowiązuje do pamięci o tych, którzy tworzyli uniwersytet i wpłynęli znacząco na jego rozwój. Niewątpliwie do tej grupy nauczycieli akademickich należy Kazimierz Sośnicki, pedagog i filozof, który przybył do Torunia ze Lwowa. Miał on ogromne zasługi w dziele kształcenia pedagogicznego studentów nie tylko na kierunku pedagogika, ale także w edukacji pedagogicznej młodzieży studiującej na innych kierunkach w toruńskim uniwersytecie.

Dla zawartego w tytule pracy terminu „mistrz” na potrzeby niniejszej pracy przyjmuje się spośród wielu interpretacji idei mistrza i mistrzostwa rozumienie tej kategorii sformułowane przez filozofa Jacka J. Jadackiego.

¹ T. Czeżowski, *O uniwersytecie i studiach uniwersyteckich*, Toruń 1946, s. 26.

Uważa on, że należy „odróżnić dwa konteksty, w których mówi się o mistrzu. Pierwszy – to kontekst, w którym chodzi o to, że ktoś jest mistrzem w pewnej dziedzinie. [...] Drugi kontekst, w którym mówi się o mistrzu – to taki, w którym chodzi o to, że ktoś jest czyimś mistrzem”². Mistrz według Jadackiego może być zatem zarazem specjalistą w pewnej dziedzinie i znakomitym nauczycielem w tej dziedzinie, czyli w tym wypadku jest mowa o nauczycielu, który jest czyimś mistrzem. Jako przykład mistrza podaje Kazimierza Twardowskiego i pisze następująco: „Bycie-nauczycielem danej osoby jest jednak tylko warunkiem niezbędnym bycia-mistrzem tej osoby. Jaka jest tu *differentia specifica*? Skłonny byłbym uważać, że jest to zbiór własności, z których jedne przysługują elementom dziedziny relacji bycia-nauczycielem, a inne samej relacji. Oto pierwsza – wydaje mi się, że niesporna – część listy tych własności:

- (a) x jest fachowcem w dziedzinie z ;
- (b) x jest człowiekiem odpowiedzialnym (za swoje słowa i czyny);
- (c) x jest wybitnym nauczycielem;
- (d) jest oddanym nauczycielem y -a”³.

Wyróżnione cechy charakterystyczne dla mistrzostwa i mistrza mają także znaczenie w pedagogice, ale szczególnie ważna jest cecha bycia wybitnym i oddanym pracy nauczycielskiej. Zdaniem Jadackiego, „wybitny nauczyciel to taki nauczyciel, który ma wybitną u m i e j ę t n o ś ć

² J. Jadacki, *Mistrz i uczeń*, „Edukacja Filozoficzna” 2016, numer specjalny, s. 77.

³ Tamże, s. 78.

uczenia innych. Oddany nauczyciel – to taki, który stara się przekazać swym uczniom całą swoją wiedzę i wszystkie swoje umiejętności w danej dziedzinie, oraz robi to z zapalem i w zasadzie bezinteresownie”⁴. W sumie dla rozważań w niniejszej pracy przydatne stają się wszystkie podane konteksty rozumienia pojęcia mistrza wyróżnione przez Jadackiego.

Kazimierz Sośnicki był bowiem bezsprzecznie fachowcem, specjalistą w dziedzinie pedagogiki, i był mistrzem wielu młodych adeptów nauki. Jako nauczyciel akademicki posiadał cechy mistrza wyróżnione powyżej. To z jego seminarium wyszło wielu wybitnych pedagogów i działaczy oświatowych.

W prezentowanej pracy, zgodnie z jej tytułem, autorka podjęła próbę udokumentowania w szczególności działalności dydaktycznej Kazimierza Sośnickiego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Obszar ten jest nierozpoznany w dotychczasowych publikacjach poświęconych Sośnickiemu. W książce pomija się natomiast zagadnienia związane z interpretacją poglądów zawartych w pracach naukowych autorstwa Sośnickiego, które częściowo znalazły wyraz w rozproszonych opracowaniach poświęconych głównie teorii wychowania, zwłaszcza wychowania państwowego w ujęciu Sośnickiego i dydaktyce⁵. Jest on wymieniany m.in. w opracowaniach

⁴ Tamże.

⁵ Dla przykładu warto wskazać opracowania takich autorów jak: H. Gajdamowicz, *Teoria nauczania i wychowania Kazimierza Sośnickiego w świetle założeń pedagogiki filozoficznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1991; S. Nalaskowski, *Pedagogika i dydaktyka w ujęciu Kazimierza Sośnickiego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1994.

biograficznych w gronie sławnych pedagogów polskich czy wybitnych nauczycieli oraz twórców dydaktyki polskiej⁶.

Na strukturę pracy składają się trzy rozdziały. Dwa pierwsze poświęcone są życiu i działalności Sośnickiego. Rozdział pierwszy ukazuje okres jego życia i działalności do 1939 roku i w latach II wojny światowej. Rozdział drugi dotyczy okresu toruńskiego uczonego, jego aktywności naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej. Ostatni podrozdział tego rozdziału jest próbą ukazania postaci Sośnickiego i jego dzieła życia tak, jak zapisały się one w pamięci uczniów, współpracowników, a nawet czytelników jego publikacji. Natomiast trzeci rozdział ukazuje wybranych jego uczniów, magistrantów i doktorantów oraz ich prace powstałe pod kierunkiem Sośnickiego i obronione w toruńskim okresie jego aktywności naukowej. Mowa tu o osobach, które odbyły studia na UMK i uzyskały magisterium i doktorat pod kierunkiem Sośnickiego albo jedynie doktorat. W opisie edukacyjnych biografii uczniów Sośnickiego szczególną uwagę zwrócono na omówienie przebiegu studiów magisterskich i prac będących podstawą uzyskania tytułu magistra. To ten fragment pracy

⁶ Zob. m.in. publikacje: C. Kupisiewicz, *Kazimierz Sośnicki*, w: C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Poczet wybitnych nauczycieli*, Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor, Pułtusk 2006, s. 149–157; C. Kupisiewicz, *Z dziejów teorii i praktyki wychowania. Podręcznik akademicki*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012; W. Okoń, *Wizerunki sławnych pedagogów polskich*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1993, s. 325–347; *Kazimierz Sośnicki – twórca dydaktyki polskiej*, R. Góralska, J. Pólturzycki, E.A. Wesołowska, W. Wojdyło, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydawnictwo Novum, Toruń–Płock 2003.

oddaje ogrom działań Sośnickiego poświęconych kształceniu pedagogów. Informacje zawarte w nim dokumentują mistrzostwo pedagogiczne toruńskiego pedagoga, bo ukazują wyniki jego pracy naukowej i dydaktycznej. Warto zaznaczyć, że w tym trudnym dziele uzyskiwania tytułów i stopni (magistra i doktora) profesor Sośnicki współpracował z innymi uczonymi toruńskiego uniwersytetu, głównie zajmującymi się filozofią, historią, psychologią i socjologią.

W niniejszej pracy autorka wykorzystała źródła archiwalne znajdujące się w Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a zwłaszcza dokumentację zawartą w aktach studenckich i aktach przewodów doktorskich oraz w aktach osobowych omawianych uczniów Sośnickiego. Te ostatnie akta (osobowe) były przydatne do omówienia biografii tych uczniów Sośnickiego, którzy podjęli później pracę na UMK. W poszukiwaniu odpowiedzi na wiele pytań związanych z kształceniem uniwersyteckim na tej uczelni pomocne były źródła drukowane i opracowania mówiące o powstaniu i rozwoju uczelni toruńskiej w pierwszych latach jej funkcjonowania. Znakomitym uzupełnieniem przydatnym do ukazania dzieła pedagogicznego toruńskiego uczonego stała się literatura pamiętnikarska ukazująca wiele faktów z jego biografii, zapisanych w pamięci uczniów i współpracowników. Lektura tego źródła, jakim są wspomnienia, a zwłaszcza wspomnienia uczniów, ma jeszcze inny wymiar – jest wyrazem wdzięczności dla mistrza za jego trud, co zostało wyrażone w licznych wypowiedziach wspomnieniowych.

Oddawana do rąk Czytelników praca jest także, co było zamierzoną intencją autorki, zapisem dziejów kształcenia uniwersyteckiego pedagogów po II wojnie światowej

WSTĘP

na przykładzie studiów realizowanych w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, a opowiedzianych z perspektywy działalności akademickiej Kazimierza Sośnickiego.

* * *

Autorka pracy składa serdeczne podziękowania mgr Bożenie Kierzkowskiej i mgr Weronice Krajniak za pomoc w poszukiwaniu i udostępnianiu materiałów w Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.